

ЖИТТЄТВОРЧІ ТЕХНОЛОГІЇ В СИСТЕМІ ОСВІТИ ХОРТИЦЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО НАВЧАЛЬНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНОГО БАГАТОПРОФІЛЬНОГО ЦЕНТРУ

У статті розкрито шляхи розбудови концептуально-методологічного та організаційно-практичного забезпечення компетентнісно спрямованої освіти в контексті педагогіки життєтворчості. Наведено результати дослідження, проведеного на базі Хортицького національного навчально-реабілітаційного багатoproфільного центру.

Ключові слова: педагогіка життєтворчості, життєтворча технологія, освітньо-реабілітаційна технологія.

Для розбудови незалежної демократичної держави необхідні особистості, здатні приймати рішення та обирати певну лінію поведінки, яка була б корисна для себе і оточуючих, спроможні втручатися в хід подій, виявляти свою волю і характер.¹

Тому перед сучасною школою стоїть завдання виховати не міфічну середню дитину, а високоінтелектуальну Людину, готову застосовувати свій розум та вміння в майбутньому, Людину, здатну розв'язувати ті завдання, які перед нею поставить життя, яка буде самостійно мислити і діяти, відстоювати свої соціальні позиції. Отже, інноваційні підходи до розбудови навчально-виховного процесу передбачають докорінне переосмислення педагогічної парадигми, переорієнтування її на принципово нові педагогічні ідеї, концепції, в центрі яких – особистість дитини з її потребами та інтересами, життєвими проблемами і негараздами.

Ефективність педагогічної системи в першу чергу залежить від обраної методології, яка спроможна задовольнити вимоги сучасного розвитку суспільства на початку ХХІ ст., тобто вона має бути інноваційною за характером та гуманістичною, орієнтованою на особистість за змістом.

Такою науковою теорією сьогодні слугує педагогіка і психологія життєтворчості, яка втілила в собі основні гуманістичні ідеї, знання, гіпотези, принципи, методи, опрацьовані багатьма вітчизняними та зарубіжними дослідниками.

Корені педагогіки життєтворчості сягають філософської та педагогічної спадщини Г. Сковороди, С. Русової, А.Є. Макаренка, В.О. Сухомлинського.

Теоретичний базис життєтворчості в її проєктивно-рефлексивному аспекті щодо самоздійснення, самовизначення, самореалізації та самовдосконалення особистості напрацьовано українськими вченими Л.В. Сохань, І.Г. Єрмаковим, І.Д. Бехом, М.В. Кириловою, О.Я. Савченко, М.О. Шульгою та багатьма іншими.

Життєтворча освітня парадигма виявилася безперечно затребованою суспільством з огляду на трансформаційні процеси, що відбуваються в соціокультурному просторі країни, і постає сьогодні прогностичним дороговказом інноваційних перетворень у ході реалізації Концепції загальної середньої освіти та Національної доктрини розвитку освіти.

Але для того, щоб вивести освіту на дійсно новий етап розвитку, важливо не обмежитись абстрактним декларуванням про необхідність її гуманізації, звернення до особистісних особливостей та потреб людини на всіх етапах її становлення. Нагальною вимогою часу є подальша розбудова концептуально-методологічного та організаційно-практичного забезпечення особистісно зорієнтованого навчання й виховання.

Мета статті – розкрити шляхи розбудови концептуально-методологічного та організаційно-практичного забезпечення компетентісно орієнтованої освіти в контексті педагогіки життєтворчості, навести результати дослідження, проведеного на базі Хортицького національного навчально-реабілітаційного багатопрофільного центру.

В-У ході експериментально-пошукової діяльності педагогічного колективу закладу протягом останніх десяти років було пройдено шлях від практичної реалізації особистісно зорієнтованого підходу за рахунок індивідуалізації педагогічного процесу до виходу на суб'єктивізацію всіх видів діяльності, на стимулювання життєтворчої активності вихованців.

Саме принцип суб'єктності має визначати зміст і технології педагогічної діяльності в умовах навчально-реабілітаційного закладу, завдання якого – створення умов для успішного життєвого самовизначення хворої дитини.

Ідеться про подолання вульгарного підходу до виховання як до процесу авторитарного впливу на особистість, маніпулювання учнем і вихід на позиції науково обґрунтованого вибору операційної міжособистісної взаємодії педагога та вихованця в контексті надання останньому компетентної допомоги в життєвому самовизначенні, в розробці життєвої стратегії, індивідуальної програми розвитку і саморозвитку.

Згідно з новітніми досягненнями педагогічної науки доцільно організувати педагогічний вплив на дитину на основі середовищного підходу, створення в збагаченому освітньому просторі умови для самоактуалізації особистості.

Функціональним призначенням цього простору є забезпечення умов для саморозвитку особистості вихованців унаслідок прирощення сутнісних сил, підвищення ресурсозабезпеченості дітей за рахунок творчого самовиявлення в різноманітних видах діяльності: ціннісно-орієнтаційній, пізнавальній, художньо-образній, організаційно-побутовій, комунікативно-дозвіллевій, проективно-рефлексивній, адаптивно-розвивальній, активно-перетворювальній.

Організуючи життєтворчий освітній простір, слід пам'ятати, що він має бути проекцією реального життя, моделювати всі сфери життєдіяльності людини, що сприятиме успішній соціалізації вихованців.

Процеси, які відбуваються в освітньому просторі, повинні відображати реальні суспільні відносини, визначати загальну схему прямування особистості життєвим шляхом.

Цінність життєтворчого освітнього простору полягає в можливості моделювати умови, максимально наближені до майбутнього життя вихованців, стимулювати процеси набуття особистісних ресурсів за рахунок проблемного насичення найближчого оточення.

Будь-яка ідея, мета, концепція може бути реалізованою лише за умов переведення її в реальне технологічне рішення. Без технологічного забезпечення ті чи інші добрі наміри лише намірами й залишатимуться.

Поняття “технологія” включає в себе одночасно систему сукупності знань, умінь, навичок, методів, способів діяльності та алгоритм, наукову розробку вирішення будь-яких проблем.

Інноваційна освітньо-реабілітаційна технологія – це побудова діяльності фахівця, в якій всі дії, які входять до неї, представлені в певній послідовності, а виконання передбачає досягнення необхідного ймовірного прогнозованого результату, а саме: максимально повного розвитку індивідуальних можливостей та активно перетворювальної адаптації дитини, у тому числі дитини з особливими потребами, до навколишнього світу.

Розробка нових освітньо-реабілітаційних технологій розглядається, у першу чергу, як реалізація освітянами актуального запиту сучасного суспільства шляхом вибору домінуючої в ньому стратегії навчання, виховання, розвитку та технологізації цих процесів.

Дослідник В.П. Безпалько зауважує, що оновлення школи можливо тільки через науково обгрунтоване удосконалення педагогічної технології, яке передбачає строго наукове проектування та точне відтворення ... яке гарантує успіх педагогічних процесів. Отже, проектування освітньої технології полягає у розробці програми створення таких умов, які впливають на задуми та діяльність учасників педагогічного процесу, шляхом виділення в навчально – виховному процесі етапів, які представлені у вигляді особливої послідовності процедур та операцій, виконання яких відповідає поставленим цілям та ~~обумовлює~~ зумовлює досягнення прогнозованих результатів. Таким чином, розробка нової освітньо-реабілітаційної технології – це завжди вибір стратегії, пріоритетів, системи взаємодії, тактик роботи та стилю взаємодії педагога з дитиною.

Педагоги Хортицького національного навчально-реабілітаційного багато-профільного центру, відповідно до новітніх потреб сучасної школи, внесли певні зміни в технологічний процес навчання, виховання та становлення дитини з інвалідністю. В результаті вони запропонували такі особистісно орієнтовані технології:

- проєктивно-рефлексивну технологію навчання;
- виховну технологію проєктивного життєздійснення;
- технологію загальнофункціональної реабілітації;
- технологію реабілітації мистецтвом.

Ці технології є засобами надання дитині можливості осмислення навколишнього та внутрішнього світу, стимуляції її до саморозвитку, самореалізації, до розкриття творчого потенціалу.

Технологія проєктивного життєздійснення ґрунтується на засадах педагогіки життєтворчості особистості, яка вивчає закономірності розгортання життя людини в суспільстві, адже людина не просто проживає життя, вона його продукує, тобто виступає суб’єктом свого життя. Метою виховного процесу за цією технологією є створення умов для розвитку підростаючої дитини як творчої людини, яка оволоділа мистецтвом життя (життєвою компетентністю).

Виховний процес за технологією проєктивного життєздійснення – це:

- визначення змісту, форм, методів, прийомів відповідно до індивідуальних особливостей та запитів дітей;
- надання права дитині виявляти власні переваги щодо обрання видів діяльності та їх організаційних форм;

- застосування індивідуалізованих способів педагогічного супроводу дитини в ході розвитку її життєвої компетентності;
- створення умов для успішної життєдіяльності дитини незалежно від проблематики її життя та розвитку;
- оцінювання досягнень дитини, виходячи з її особистісного потенціалу, що визначається діагностично;
- організація індивідуалізованого моніторингу життєвого становлення дитини.

Проективно-рефлексивна технологія навчання є засобом становлення особистості, здатної до життєтворчості. Метою такого навчання є забезпечення прогресивного психосоціального розвитку вчителя та учня в умовах діалектично пов'язаного навчання, виховання й освіти, воно формує одне з найголовніших навчальних вмінь – самостійність.

У проєкті технології комплексної загальнофункціональної реабілітації основоположна соціально-педагогічна проблема вирішується завдяки цілісному впливові на особистість дитини на базі профілактичного виховання: психологічного, фізичного, духовного, емоційного, соціального. Метою процесу за технологією загальнофункціональної реабілітації є формування власної життєвої спрямованості дитини на здоровий спосіб життя, який є інтегруючим станом фізичного, психічного, духовного, емоційного благополуччя людини з високими адаптивними якостями; вироблення дитиною життєвого кредо – здорового способу життя. Організаційною структурою процесу загальнофункціональної реабілітації визначено медико-психолого-педагогічний консиліум як засіб управління комплексною діагностикою стану дитини, як засіб розробки індивідуальних проєктів реабілітації та моніторингу ефективності діяльності вихованців і фахівців щодо реалізації процесу загальнофункціональної реабілітації.

Згідно з теорією життєтворчості, головним критерієм ефективності освітньо-реабілітаційного процесу є висока ресурсозабезпеченість вихованців для свідомої побудови власного життя. За цим показником можна визначити результативність усіх напрямів освітньо-реабілітаційного процесу, мета якого – створення умов для відновлення фізичного, психічного та соціального здоров'я вихованців, розвиток сутнісних сил дитини як основи для становлення гуманістично спрямованої особистості, здатної до життєтворчості.

За стандарт визначення результативності напрямів роботи Хортицького центру було взято модель випускника кожної вікової ланки та розроблено діагностичний інструментарій, який включає:

- соціологічне оцінювання якості життєвих компетенцій дітей;
- психологічне оцінювання якості життєвих компетенцій дітей;
- педагогічне оцінювання якості життєвих компетенцій дітей;
- самооцінку дитиною якості власних компетенцій.

Таким чином, за рахунок єдності соціологічних, педагогічних, психологічних та особистісних параметрів досягається максимальна об'єктивність дослідження рівня сформованості життєвих компетенцій вихованців.

Розроблений інструментарій використовується вже протягом декількох років. Так, аналіз даних моніторингового дослідження дав можливість зробити певні висновки щодо динаміки розвитку рівня сформованості кожної компетенції окремо та життєвої компетентності в цілому у вихованців 2–11-х класів Хор-

тицького центру. Було виявлено, що найбільш ~~розвиненими~~ розвинутими компетенціями в учнів центру є: компетенції життєздатності, компетенції життєтворчості, політичні, трудові та полікультурні, про що свідчать високі показники рівня їх сформованості. Низькі та задовільні показники в дослідженні відсутні, що свідчить про ефективність запроваджених інноваційних навчальних та виховних технологій у педагогічний процес.

Висновки. Отже, одним із шляхів розбудови концептуально-методологічного та організаційно-практичного забезпечення компетентісно орієнтованої освіти в контексті педагогіки життєтворчості є розробка та впровадження життєтворчих технологій. Наукова новизна особистісних освітньо-реабілітаційних технологій полягає в тому, що вони є одночасно і системою сукупності знань, умінь, навичок, методів, способів педагогічної діяльності та алгоритмом розбудови школи “життєвої компетентності”, технологізації процесу створення умов для становлення й розвитку особистості, здатної до життєтворчості, яка є конкурентоспроможною в новому ринковому суспільстві. Такі технології ~~повинні~~ мають бути розроблені відповідно до стратегій, пріоритетів, тактик роботи та стилю взаємодій педагога з дитиною. Педагогічною концепцією, яка є методологічною основою життєтворчих, особистісно орієнтованих технологій, повинна стати педагогіка життєтворчості.

Наведені результати дослідження щодо розвитку життєвої компетентності вихованців, проведеного на базі Хортицького національного навчально-реабілітаційного багатопрофільного центру, свідчать про ефективність запровадження життєтворчих інноваційних освітніх та виховних технологій у педагогічний процес.

Список використаної літератури

1. Ануфієва Р.А. Самопрезентація творчого потенціалу особистості / Р.А. Ануфієва // Метод проектів: традиції, перспективи, життєві результати: практико-зорієнтований збірник / [кер. авт. кол. С.М. Шевцова ; наук. кер. і ред. І.Г. Єрмаков]. – К. : Департамент, 2003. – 500 с.
2. Анциферова Л.И. Личность в трудных жизненных условиях: переосмысление, преобразование ситуаций и психологическая защита / Л.И. Анциферова // Психология социальных ситуаций / — Л.И. Анциферова; [сост. и общая редакция Н.В. Гришиной]. – СПб. : Питер, 2001. – 416 с.
3. Біленок О.А. Життєвий успіх очима молоді / О. А. Біленок // Практична психологія та соціальна робота, — 1998. – № 5. – С. 42–43.
4. Бим-Бад Б.М. Образование в контексте социализации / Б.М. Бим-Бад, А.В. Петровский // Педагогика. – 1996. – № 1. – С. 3–8.
5. Большой толковый психологический словарь : пер. с англ. / Ребер Р. Артур. – АСТ ; Вече, 2001. – Т. 2. – 560 с.
6. Бондар В.І. Модернізація галузі “спеціальна освіта”: уроки на майбутнє / В.І. Бондар // Дефектологія. – 2004. – № 4. – С. 2–7.
7. Буркова Л.В. Зерна педагогічної інновації : хрестоматія / Л.В. Буркова, Н.Ф. Федорова. – К. : Київська правда, 2001. – 120 с.
8. Варбан Є. Психологічна компетентність як запорука життєвого успіху / Є. Варбан // Кроки до компетентності та інтеграції в суспільство : наук.-метод. зб. / ред. кол. Н. Софій (голова), І. Єрмаков (кер. авт. колективу і наук. ред.) та ін. – К. : Контекст, 2000. – 336 с.

9. Выготский Л.С. Социальная ситуация развития / Л.С. Выготский // Психология социальных ситуаций / [сост. и общая редакция Н.В. Гришиной]. – СПб. : Питер, 2001. – 416 с.
10. Волобуєва Т.Б. Розвиток творчої компетентності школярів / Т.Б. Волобуєва. – Х. : Основа, 2005. – 112 с.
11. Єрмаков І.Г. Виховання життєтворчості: моделі виховних систем / І.Г. Єрмаков. – Х. : Основа, 2006. – 224 с. – (Б-ка журн. “Управління школою”; Вип. 7(43)). – 210 с.
12. Єрмаков І.Г. Життєвий проект особистості: від теорії до практики : практико-зорієнтований посібник / І.Г. Єрмаков, Д.О. Пузіков. – Дніпропетровськ, 2006. – 211 с.
13. Єрмаков І.Г. Проектне бачення компетентнісно спрямованої 12-річної середньої школи / І.Г. Єрмаков, Д.О. Пузіков. – Запоріжжя, 2005. – 112 с.
14. Єрмаков І.Г. Проектні обриси становлення життєстійкої і життєздатної особистості : практико зорієнтований посібник / І.Г. Єрмаков, Д.О. Пузіков. – Запоріжжя : Хортицький навчально-реабілітаційний багатoproфільний центр, 2006. – 152 с.
15. Життєва компетентність особистості : науково-методичний посібник / [за ред. Л.В. Сохань, І.Г. Єрмакова, Г.М. Несен]. – К. : Богдана, 2003. – 520 с.
16. Соціальна і життєва практика учнів 12-річної школи : практико зорієнтований збірник / [за редакцією І.Г. Єрмакова, Г.Г. Ковганич]. – Запоріжжя : Хортицький навчально-реабілітаційний багатoproфільний центр, 2006. – 268 с.

Стаття надійшла до редакції 04.02.2013.

Нечипоренко В.В. Жизнетворческие технологии в системе образовательного хортицкого национального учебно-реабилитационного многопрофильного центра

В статье раскрыты пути построения концептуально-методологического и организационно-практического обеспечения компетентностно ориентированного образования в контексте педагогики жизнетворчества. Даны результаты исследования, проведенного на базе Хортицкого национального учебно-реабилитационного многопрофильного центра.

Ключевые слова: педагогика жизнетворчества, технология жизнетворчества, образовательно-реабилитационная технология.

Nechyporenko V.V. Life-creation technology in the educational Hortitsky national training and rehabilitation multidisciplinary center

The article reveals the ways of building a conceptual and methodological, organizational and practical realization of the competence-oriented education in the context of life-creation pedagogy. The article reveals the results of research that was made on the basis of a Khortitsky national educational and rehabilitation multispecialised center.

Key words: life-creation pedagogy, Life-creation technology, educational and rehabilitation technology.